

Informácia

Neviditeľné kolégium (un collége invisible) Michela Maffesoliho
(pri príležitosti životného jubilea)

Úvahy nad celoživotným dielom Michela Maffesoliho by sa mali nesporne sústrediť v prvom rade na ocenenie jeho originálneho prínosu k budovaniu francúzskej školy *sociologie každodennosti*, v ktorej právom obsadil jedno z popredných miest, a tým sa dostal v tomto odbore medzi svetovú špičku.

Na rozdiel však od iných sociológov každodennosti, ktorí sa uspokojujú s viac menej marginálnym postavením svojej sociologickej subdisciplíny oproti všeobecnej sociológii, Michel Maffesoli, naopak, dodal sociológii každodennosti punc základnej sociologickej disciplíny, čím prispel k jej podstatnej *demarginalizácii*. Neuzavrel ju tak ako niektorí jeho predchodcovia a súčasníci do tesných rámcov záujmu o rýdzo súkromný, domáci život jednotlivcov, ale doslova ju dostal na *agoru*, teda do ulíc a námestí súčasného mesta, kde ju konfrontoval s dnešnými verejnými prejavmi kolektívneho života. V tejto polohe bola sociológia každodennosti pripravená na to, aby sa vyjadrovala skôr k celospoločenským trendom a nie k všedným záležitostiam súkromného života jednotlivcov.

Vo vedeckej iniciatíve Maffesoliho uchvacuje práve to, že neopúšťa platformu každodennosti, ale ju presahuje a vytvára širší, doslova vyčerpávajúci obraz dnešnej, teda *postmodernej* spoločnosti. Maffesoli postupne uchopil a následne pretlmočil do jazyka *postmodernej* sociologie to, čo *moderná* sociológia ešte rada označovala ako spoločenské *štruktúry, funkcie a procesy*. V tomto zmysle vytvoril voči tradičnému sociologickému pojmosloviu akýsi konceptuálny „paralelný svet“, ktorý ponúkol namiesto pojmu *triednej štruktúry* novú verziu *tribalizmu*, koncepciu *sociálnej mobility* dostal do rámca archetypu *nomadizmu* a základný spoločenský pohyb preložil z jazyka *pokroku* do jazyka *archaizmov*. Lenže Maffesoli išiel ďalej, za rámec bežných úloh sociologie, aby sa dostal i k jej sociálno-filozofickému zázemiu. Urobil to nastolením epistemologie každodenného, ktorá prerastá u neho do svojráznej sociálnej ontologie. Nastoluje otázku o prírode *sociality*, ktorá na rozdiel od *sociálna*, s ktorým narába sociológia *modernity*, je formou združovania, typickou už pre *postmoderné* obdobie.

Všestranne konceptuálne vybavenie, úsilie o vyčerpávajúci, skoro encyklopedický prehľad fenoménov dnešného sociálneho života právom robia zo sociologie každodennosti Maffesoliho doslova *komplexnú sociálnu vedu o postmodernej spoločnosti*. V tomto smere výstižnosť a priliehavosť kategorizácie fenoménov tejto spoločnosti, ktorú v nej nachádzame, nás presvedča o tom, že v období *postmodernity* sociológia každodennosti prestáva už byť len *odvetvovou sociológiou* a začína plniť funkcie *všeobecnej sociologie (sociologie générale)*. Ako ukazuje príklad Maffesoliho koncepcie, ktorá si postupne získava stúpcov aj medzi anglojazyčnými sociológmi, zrejme len sociológia každodennosti disponuje dostatočne citlivými nástrojmi na to, aby maximálne dobre vystihla základné trendy spoločnosti obdobia *postmodernity*, na čo sa už nie vždy hodí oficiálny pojmový aparát klasickej sociologie, ktorý je viac prispôsobený opisu *modernej* spoločnosti. Preto sa vytvára predstava o tom, že jedinou vhodnou sociológiou pre *postmoderné* obdobie je len sociológia každodennosti.

Demarginalizácia sociologie každodennosti a celkové zvyšovanie jej statusu v rámci sociologie ako disciplíny, ktoré sme pozorovali v prípade koncepcie Maffesoliho, určite prospeli zvyšovaniu jej vedeckej prestíže v očiach medzinárodného sociologického spoločenstva a pomohli jej postupne sa zbaviť črt provincializmu. Sociológovia každodennosti,

ktorí v rámci svojich národných sociológií vždy tvorili len málopočetnú a pomerne izolovanú skupinu, začali hľadať a nadväzovať kontakty so svojimi kolegami už mimo rámca svojej národnostnej sociologie, a to za účelom komunikácie a utvárania spoločnej konceptuálnej platformy.

Typickým príkladom takej medzinárodnej spolupráce je zborník *Mikro- a makrosociológia každodenného* (1983), ktorý vzišiel zo spoločného kolokvia belgických, francúzskych a švajčiarskych odborníkov. (Javeau, C., 1983) V tomto zborníku, kde sa objavili aj štúdie M. Maffesoliho, C. Javeau, F. Govaerts, J. Pjetri, L. Moulina a i., boli prezentované nielen základné témy sociologie každodennosti, ale aj rozdielne konceptné prístupy k nej. V každom prípade išlo o nezanedbateľný medzinárodný príspevok ku konsolidácii *paradigmy* sociologie každodennosti ako riadnej sociologickej subdisciplíny, na ktorom mal svoj podiel aj Maffesoli. Čím ďalej, tým sa stávalo jasnejšie, že akékoľvek utvrdzovanie sociologie každodennosti nie je možné mimo jej *internacionalizácie*.

V značnej miere vďaka pôsobeniu Maffesoliho došlo k *inštitucionalizácii* sociologie každodennosti v rámci medzinárodných sociologických štruktúr. Významným svedectvom toho je zostavenie a vydanie monotematického čísla časopisu Medzinárodnej sociologickej asociácie (ISA) *Current Sociology*, venovaného bezprostredne *sociológii každodenného života*. (M. Maffesoli, r. 1989) Je typickým príkladom medzinárodnej spolupráce, lebo je zostavený zo štúdií zaoberajúcimi sa predmetom sociologie každodenného života, jej základnými smermi a kategóriami odborníkmi z Nemecka, Talianska, ale hlavne Francúzska, ktoré je zastúpene M. Maffesolim a jeho blízkymi spolupracovníkmi – P. Tacusselom, P. Watierom, M. Xiberras, R. Amirou. Pre francúzsku školu sociologie každodennosti iste bolo cťou, že túto medzinárodnú publikáciu ISA uvádzal svojou profilovou štúdiou (Maffesoli, 1989) práve Michel Maffesoli ako jej popredný predstaviteľ. Znamenalo to, že jeho koncepcia zaujala vedúce postavenie nielen v rámci európskej, ale aj svetovej sociologie každodennosti, ako i to, že samotná sociológia každodennosti sa vypracovala na úroveň „kongresovej“ subdisciplíny, uznávanej Medzinárodnou sociologickou asociáciou. Súčasným potvrdením toho bolo vystupovanie Maffesoliho v úlohe zodpovedného za činnosť *ad hoc* skupiny pre *sociológiu každodenného života a sociálneho imaginárna* na posledných svetových sociologických kongresoch.

V tomto zmysle sa do popredia našich úvah o diele Michela Maffesoliho dostáva nielen jeho činnosť ako tvorca nevšednej vedeckej koncepcie, ale aj ako veľmi schopného *organizátora* vedy s mimoriadnym zmyslom pre jej medzinárodné väzby. Musíme si ho nespomínať pre to, že sa v svojej oblasti podujal na tvorbu tých najaktuálnejších *organizačných štruktúr*, ktoré praktizuje moderná veda ako nástroje svojho šírenia a rozvoja. Medzi nimi by sa dalo spomenúť nielen tvorbu *vedeckej školy* v rámci národnej vedy, ale aj vytváranie akýchsi *nadnárodných* foriem komunikácie, umožňujúcich vrastanie tejto školy do širšej komunikačnej siete, prekračujúcej národné a štátne hranice.

Keď ide o tvorbu vedeckej školy v rámci svojej národnej sociologie, Maffesolim u tomu pomohlo aj vykryštalizovať, opierajúc sa o organizačné jadro CEAQ (Centre des Études sur l'Actuel et le Quotidien), ktoré založil r. 1982 spolu so svojím učiteľom G. Balandierom.

A práve toto svojím zameraním unikátne stredisko, ktoré malo zakódované do svojho vedeckého programu medzinárodné poslanie (la vocation internationale), sa stalo najlepším nástrojom pre vrastanie školy do širšej siete vedeckých vzťahov. Výhodou CEAQ bolo to, že od začiatku budovalo svoje výskumné zázemie nielen vo Francúzsku, ale aj ďaleko za jeho hranicami – v Brazílii, Japonsku, Maroku, kde sa postupne formovali školy sociológov

každodennosti, tesne nadväzujúce na koncepciu Maffesoliho. V súčasnosti sa asi nájde málo sociologických škôl, ktoré by sa tak štedro a nezištne delili so svojimi poznatkami a príležitosťami so sociológmi iných krajín, ako to robí škola Maffesoliho. Pestuje kontakty s odborníkmi skoro z celej Európy, vrátane strednej a východnej, ako aj zo Severnej a Južnej Ameriky, Afriky, Ázie, pričom to robí cieľavedome, sústavne a dlhodobo.

Najlepším prostriedkom na zabezpečenie priestoru pre plodný a konštruktívny dialóg pre odborníkov na sociológiu každodennosti skoro z celého sveta bolo vytváranie *kongresovej štruktúry*, zodpovedajúcej dnešným požiadavkám organizácie vedy.

CEAQ už mnoho rokov pracuje v kongresovom režime, regulárne zvolávajúc dvakrát do roka medzinárodné kolokviá s náročnou tematikou z oblasti každodenného a imaginárneho, a to za širokej účasti zahraničných hostí. Veľkej popularite sa tešia kolokviá v rámci Journées du CEAQ, prebiehajúce v júni, ktoré sa už niekoľko rokov venujú problematike postmodernej sociality. Všetky tieto kolokviá dávajú možnosť najmä hosťom zo zahraničia nielen si vypočúť významných odborníkov a inšpirovať sa výsledkami výskumov svojich kolegov zo CEAQ, ale aj prezentovať svoje odborné názory, pre ktoré trebárs nemajú záujemcov vo vlastnej krajine. A tu zrazu nachádzajú solidárne prostredie odborníkov z toho istého odboru. Keď ide o mňa, priznám sa, že niektoré svoje príspevky som predniesla len na kolokviách CEAQ, nie na domácej pôde, kde by niektoré témy sotva rezonovali. Z tohto hľadiska CEAQ pre mnohých z nás, čo prichádzame z krajín, kde sa sociológia každodennosti neteší veľkému uznaniu, znamená akési vedecké prístrešie, priaznivé duchovné ovzdušie, náhradný domov. Po rokoch izolácie v svojom vlastnom odbore tu zrazu nachádzame niečo ako *svetové kongresy sociológov každodennosti*. A to, že kolokviá CEAQ môžu v určitom zmysle byť prirovnané k akýmisi sociologickým *minikongresom*, preukazuje ich štruktúra, veľký počet zúčastnených, ako aj šírka celkového záberu a tematická rozmanitosť predložených referátov.

Význam týchto minikongresov sa nedá podceňovať, najmä keď zoberieme do úvahy, že sa organizujú pre takú spoločensky odstrčenú disciplínu, akou ešte nedávno bola sociológia každodennosti. V ich rámci sa vytváral priestor pre prvotnú vedeckú komunikáciu medzi odborníkmi z rôznych krajín, ktoré by sa ináč sotva dostali do styku. Mne osobne sa vďaka CEAQ na pôde jeho kolokvií podarilo osobne zoznámiť nielen s francúzskymi kolegami, ale aj s vedcami z Kanady, Brazílie, Slovinska, Talianska atď. V tomto zmysle mnohí z nás, odborníkov zo zahraničia, sa mohli eventuálne oprieť nielen o domácu štruktúru CEAQ, ale aj o jeho širokú zahraničnú *sieť* (reseau). Tak vznikali najlepšie predpoklady pre utváranie tzv. *neviditeľného kolégia* (college invisible), tej enigmatickej a zároveň príťažlivej organizačnej štruktúry, ktorá fascinuje historikov vedy už od čias Roberta Boyla. (1644) Ten použil tento pojem, aby označil skupinu milovníkov vedy, ktorí sa rozhodli venovať pestovaniu „novej filozofie“. V tom čase sa opakovane schádzali, stretávali sa občas v Londýne, inokedy v Oxforde. R. 1663 sa z neviditeľného kolégia stala Londýnska kráľovská spoločnosť pre zdokonaľovanie poznania prírody. Boyle postrehol, že na to, aby robil akademickú vedu, treba sa stretávať, komunikovať medzi sebou. A na podstate toho mnoho nezmenila ani redefinícia tohto pojmu, s ktorou r. 1963 prišiel D. de Solla Price, keď ho použil, podľa Mullinsa, na označovanie „skupín, skladajúcich sa z približne 100 konzultujúcich kolegov“. (Mullins, N. C., 1973, p. 17) Aj v tomto prípade išlo o zdôrazňovanie vzájomnej komunikácie medzi vedcami, ich vzájomné sledovanie publikačnej aktivity, ich výmenu názorov, ktorá prebieha na konferenciách. Pritom sa poukazuje na efektivitu takýchto skupín pri riešení ich úloh v rámci určitej vedeckej špecializácie.

Ak by sme chceli aplikovať pojem neviditeľného kolégia na tú vedeckú štruktúru, ktorú vytvoril Michel Maffesoli v priebehu dlhých rokov, potom by sme mali brať sociológiu každodennosti ako jednu zo špecializácií, ktorá rieši svoje úlohy prostredníctvom skupiny kolegov komunikujúcich medzi sebou. Potom Michelovi Maffesolimu pripadá úloha toho, kto skôr než ostatní pochopil skupinové ciele a skupinové ohrozenia svojho odboru zo strany pozitivistickej paradigmy. Nestotožnil sa ani s Lefebvrovou verziou každodennosti, ani s ekonomizujúcou koncepciou „časových rozpočtov“ (budget-temps), ale budoval svoju „sociologie du dédans“. Práve táto ziskava čoraz viac priaznivcov vo svete, k čomu prispieva jeho obrovská publikačná, pedagogická, prednášateľská a propagačná činnosť. Práve títo po celom svete roztrúsení stúpenci Maffesoliho ideí aj tvoria jeho neviditeľné kolégium. Kolégium, ktoré je zároveň aj mojím, aj vašim, v ktorom si vždy vítaný už len preto že vieš, kto je Maffesoli a čo napísal trebárs o Dionysovom tieni (sur l'ombre de Dionysos). Avšak si ešte vitanejší, keď si sám niečo napísal o Maffesolim. Tak sa raz stalo i mne, keď som pred niekoľkými rokmi dostala e-mail z Kanady, v ktorom ma dosiaľ neznámy kolega poslal o výtlačok mojej štúdie o Maffesolim, ktorá bola publikovaná v *Slovak sociological review*.

Potom, čo ju dostal, odporúčal ju svojim študentom ako materiál ku kurzu *Sociológia každodenného života*. Potom, čo sme si vymenili zopár mailov, sa ukázalo, že neznámy kolega, je dosť známy kanadský sociológ Michael Gardiner, ktorý pôsobí na univerzite v Ontariu a ktorému prednedávnom vyšla kniha ku kritike každodenného života. On mi tiež poslal výtlačok svojej rozsiahlej štúdie o utópii a každodennom živote vo francúzskom sociálnom myslení (Gardiner, 1995), ktorú som dala preložiť do slovenčiny, ale už svojim študentom a v rámci svojho kurzu *Sociológia každodennosti*.

Situácia doslova anekdotická, keď kanadskí študenti z Ontaria čítajú štúdiu slovenskej sociologičky, a to o francúzskom sociológovi, a keď slovenskí študenti z Trnavy usilovne prekladajú do materčiny štúdiu kanadského sociológa o francúzskej sociológii každodennosti.

Nemôžeme to nazvať ináč ako tvorba neviditeľného kolégia, ako tvorba komunikačnej siete. Ešte správnejšie by sa to dalo pomenovať medzinárodným bratstvom sociológov každodennosti, do ktorého vstup sa otvára každému, kto povie heslo: *Michel Maffesoli*.

Dilbar Alijevová

LITERATÚRA

- JAVEAU, C., (Ed.) 1983: Micro- et macrosociologie du quotidien, Actes des journées d'études de Bruxelles, 12-15 mai. U.L.B., Bruxelles.
- GARDINER, M., 1995: Utopia and everyday life in French social thought. In: Utopian studies, vol. 6, No 2.
- MAFFESOLI, M., 1989: The sociology of everyday life (epistemological elements). In: Current Sociology, vol. 37, No 1, Spring 1989, SAGE publications.
- MULLINS, N. C., 1973: Theories and theory groups in contemporary American sociology, Harper and Row, N.Y.